

Рецензия

От доц. д-р Йоанна Михайлова Недялкова, Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, Факултет „Социални, стопански и компютърни науки“, катедра „Психология“

Относно: представен дисертационен труд на тема „Изследване на отношенията между благодарност, прошка и психично благополучие“ за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.2 „Психология“, докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“, автор Янка Кокотанекова, Научен ръководител проф.д.н. Румен Стаматов – Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“

Настоящата рецензия е изготвена въз основа на представени от докторанта дисертационен труд, автореферат, списък с публикации потамата на дисертационния труд, папка с документи на кандидата. Документите показват, че Янка Кокотанекова е изпълнила успешно всички предвидени дейности в индивидуалния учебен план за целия срок на докторантурата и е преминала успешно през необходимата процедура за допускане до вътрешна защита за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ съгласно закона за висшето образование (ЗВО), закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за прилагането на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ППЗРАСРБ).

Актуалност на темата

Представеният дисертационен труд на тема „Изследване на отношенията между благодарност, прошка и психично благополучие“ от Янка Кокотанекова се явява актуална проблематика в съвременната педагогическа и възрастова психология. Авторката подчертава, че благополучието има пряка връзка с благодарността и прошката, разкриващи човешката същност и взаимоотношения и очертава една от траекториите на оптималното функциониране. Тук влизат възможностите за личностно развитие, взаимно споделяне на опит и постигане на добри резултати. Детето е чувствително към присъствието на значимите други. Благодарността води до по-голямо удовлетворение от живота, повече оптимизъм, жизненост и положителни емоции. Прошката е възвръщане на надеждата и вярата в доброто. Те заедно водят до душевно благополучие, равновесие и комфорт, пораждат у човека не само желание да бъде активен, но и да се усъвършенства. В детско-юношеска възраст се

появяват някои базови умения като социално позоваване, решаване на проблеми в просоциалното мислене и поведение. Това води до начин на живот, който поддържа връзката между тялото, ума и душата и се стреми към здраве и оптимално благополучие.

Всичко това е позволило добрата ориентация на авторката в темата, което в комбинация с демонстрираните добра теоретична подготовка и аналитични способности са довели до провеждане на качествено научно изследване. От тук, темата на дисертационния труд на Янка Кокотанекова е актуална и интересна в приложно-психологически и практически план.

Обща характеристика на дисертационния труд

Представеният за защита дисертационен труд е задълбочено и аргументирано изследване на актуална тема от областта на съвременните педагогическа, възрастова и позитивна психологии. Разработената проблематика е изследвана целенасочено и систематично.

Теоретичните и практико-приложните аспекти на дисертационния труд са свързани с разглеждане и проучване на отношенията между благодарност и прошка в контекста на психичното благополучие.

Дисертационния труд е в обем от 160 страници и се състои от въведение, изложение в три глави, заключение, списък на използваната литература. Съдържанието на всяка от главите е разпределено в отделни параграфи. В раздела „Приложения“ са включени използваните въпросници и таблици от статистическите анализи.

Характеристика и оценка на съдържанието на дисертационния труд

Структурата на дисертацията е логически изградена и подчинена на цялостното разработване на изследователския проблем на защитата на формулираната авторова теза и произтичащите от нея конкретни изследователски задачи.

Във **въведението** се внася обосновката, че емпиричните изследвания в областта на психологията откриват значителни позитивни корелации между благодарността и позитивните емоции, удовлетвореността от живота, социалната подкрепа и просоциалното поведение. Съществува силна връзка между благодарността, надеждата, прошката и вълнението. Разнообразието на вродени индивидуални особености, условията на живот на различните индивиди са фактори, които пораждаат огромен набор от когнитивни ориентации сформирани на основата на емоцията, мотивацията и интереса. Цитирани са автори като Fredrickson, Seligman. Структурните компоненти в дисертацията са: обект, предмет, цел на изследването, задачи за постигане на поставената цел, хипотези на изследването, изводи и препоръки.

В глава първа „Теоретичен анализ на благодарността, прошката и психичното благополучие“ е направено теоретично проучване на психичното благополучие, благодарността и прошката, както и способностите, необходими за тяхното разгръщане. Представя се анализ на прошката и благодарността като един от конструктите за психично благополучие. Разгледана е концепцията на Маслоу свързана с удовлетворяване на различни потребности и достигане на благополучие. Янка Кокотанекова се спира на академичната мотивация необходима част от изследването.

На тази основа се аргументира необходимостта от изследване на практическите двигатели тези връзки да се разгледат по-задълбочено. Теоретично е представена прошката, концепции и произтичащото от нея благоденствие.

Втора глава „Емпирично изследване на отношенията между благодарност, прошка и психично благополучие“ представя цели, задачи, хипотези и инструменти на изследването. Методологията включва:

- Теоретично изследване
- Аналитично изваждане на важни моменти
- Цели на изследването
- Емпирично проучване

В изследването са заложили следните задачи:

- Да се проверят психометричните качества на „Скала за удовлетвореността от живота“
- Да се проверят психометричните качества на „Скала за благодарност, негодувание и признателност“
- Да се проверят психометричните качества на „Скала на прошката“
- Да се проверят психометричните качества на „Свързана скала за междуличностни мотивации“
- Да се изследват взаимовръзките между благодарността и психичното благополучие при изследваните лица
- Да се изследват взаимовръзките между прошката и психичното благополучие при изследваните лица
- Да се установят различията в равнищата на благодарността, прошката и психичното благополучие според пола и възрастта
- Да се изследва влиянието на благодарността, прошката и междуличностните мотивации върху удовлетвореността от живота
- Да се изследват възможни медиаторни между изследваните променливи-удовлетвореност от живота, прошка, благодарност и признателност, мотивация за избягване и отмъщение.

Целта на емпиричното изследване е посветено на отношенията между благодарността, прошката и психичното благополучие и се опитва да проследи връзката между силните страни и благополучието отчитайки възрастовия контекст. (стр.13)

В трета глава „Резултати от изследването и интерпретацията им“ фокусът е върху научната интерпретация на резултатите от данните от проведеното емпирично изследване. То включва 171 ученика между 11-14 години-жители на България.

В практическата част на разработката са представени данни за връзката между равнищата на изследваните конструкти и осмисляне на аргументите при обосноваване отговора на поставените дилеми. Янка Кокотанекова описва организацията и хода на изследването. Предмет на изследването е проследяване на отношенията между благодарността, прошката и психичното благополучие, като се отчита възрастовия контекст. Направен е анализ на резултатите от изследването и на тази база са изведени следните по-съществени изводи:

1. По-изразено е чувството за благодарност и признателност при 14-годишните изследвани лица в сравнение с 11 и с 13-годишните изследвани лица.
2. По-изразена е мотивацията за отмъщение при изследваните лица на възраст 13 г. в сравнение с тези на 14 г.
3. По-изразени са чувствата на признателност и благодарност при момчетата в сравнение с изследваните момичета на възраст 11-14 г.
4. Установява се комбинирано влияние на пола и възрастта върху удовлетвореността от живота.
5. Установява се положителна взаимовръзка между удовлетвореността от живота и благодарността и признателността при ученици на 12 г.
6. Установява се отрицателна взаимовръзка между удовлетвореността от живота и способността за прошка при ученици на 13 г.
7. Установява се положителна взаимовръзка между благодарност и признателност със способността за прошка при изследваните лица на възраст 11-14 г.
8. Установява се положителна взаимовръзка между благодарност и признателност с мотивите за избягване при ученици на възраст 13 г. и възраст 14 г.
9. Установява се отрицателна взаимовръзка между способност за прошка и мотивите за отмъщение при изследвани лица на възраст 11-14 г.
10. При изследваните лица на възраст 12-14 г. се установява значимо влияние на способността за прошка и междуличностни мотивации върху удовлетвореността от живота.

Библиографията за разработване на настоящия труд се състои от 189 литературни източника на български и английски език, които са използвани добросъвестно и коректно.

Заключението представлява подходящо обобщение на проведеното дисертационно изследване. В него се подчертават постигнати резултати.

Може да се обобщи, че направените в дисертационното изследване изводи следват от текста и са пряко обвързани с методологията в конкретната проблематика. Предложенията са обосновани, произтичат от анализа на съвременното състояние на изследваната тема и са дадени насоки за нейното по-успешно реализиране.

Обобщение на по-съществени страни и резултати с приносен характер на дисертационния труд

Настоящият дисертационен труд се отличава с няколко приноса по отношение на научната и практическа дейност, свързана с изследването на връзката между прошката, благодарността и психичното благополучие.

1. Изследвани са психометричните характеристики за Скала за удовлетвореността от живота (SWLS), Скала за благодарност, негодувание и признателност (GRAT-Short Form), Скала на прошката Rye Forgiveness Scale), Свързана скала за междуличностни мотивации (Transgression-Related Interpersonal Motivations Skale-12-Item Form) при ученици на възраст 11-14 г., като са представени аргументи за валидност и надеждност на инструментите при конкретната възрастова група изследвани лица.
2. Проведен е общ и съобразен с възрастовите групи анализ на взаимовръзките между способността за благодарност, за прошка и нивата на психично благополучие при учениците на възраст 11-14 г.
3. Изследвани са половите и възрастовите различия в способността за благодарност, за прошка и нивата на психично благополучие при учениците на възраст 11-14 г., изследвано е и комбинираното влияние на пола и възрастта конкретно върху удовлетвореността от живота при лицата на възраст 11-14 г.

Посочените приноси са приемливи и несъмнено са собствено дело на автора. Имат характер на обогатяване на съществуващите знания и приложението им в психологическата и педагогическа практика. Изводите водят към получаване на качествени резултати в съвременната психологическа и образователна среда.

Автореферат и препоръки към дисертационния труд

Авторефератът е разработен в съответствие с възприетите в България изисквания и отразява точно и пълно структурата, основните идеи, съдържание, проблеми и резултати на дисертационния труд.

Заклучение

В заключение считам че, дисертационния труд на Янка Ангелова Кокотанекова „Изследване на отношенията между благодарност, прошка и психично благополучие“ е задълбочен, интересен, полезен за практиката в областите на педагогическата и възрастова психология и има характер на завършено научно изследване. С него кандидат докторантката демонстрира убедително способност да анализира и допринася за реализирането на полезни за практиката научни теми.

Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено от дисертационния труд, автореферата, постигнатите резултати и приноси. Предлагам на членовете на Уважаемото научно жури: да бъде присъдена образователна и научна степен „доктор“ в Професионално направление 3.2. „Психология“, Докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“ на Янка Ангелова Кокотанекова.

23.04.2026г.
Варна

Изготвил рецензията:

(доц. д-р Йоанна Недялкова)